
PRIKAZ

**ČETVRTI ZNANSTVENI SKUP S MEĐUNARODNIM
SUDJELOVANJEM "ISTRAŽIVANJA GOVORA"**

Zagreb, od 6. do 8. prosinca 2001.

Elenmari Pletikos Filozofski fakultet, Zagreb
Hrvatska

U Zagrebu, na Filozofskom fakultetu, od 6. do 8. prosinca 2001. održan je četvrti znanstveni skup "*Istraživanja govora*". Skup su organizirali Odsjek za fonetiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Odjel za fonetiku Hrvatskog filološkog društva. U organizaciji ovih dviju fonetskih institucija može se reći da je ovaj četvrti skup postao tradicionalan. Prvi je održan 1984. godine pod nazivom *Govorne komunikacije*, a slijedeća tri održana su u trogodišnjem ritmu od 1995. godine pod nazivom *Istraživanja govora*. Skup je koncipiran kao i prethodni te istražujući govor s različitih aspekata i obuhvaćajući velik broj različitih tema (opće fonetske, defektološke, rehabilitaciju slušanja i govora, govorni ortoepski standard, ortofoniju, govornu stilistiku, učenje stranih jezika i dr.) njegov značaj određuje središnja tema skupa. Na dosadašnjim istraživanjima govora središnje su teme bile: 1984. govorna komunikacija, 1995. govor u elektroničkim medijima, 1998. neuroznanost i govor, a na ovom je skupu to mjesto zauzela – retorika.

Premda na europskim fonetskim institutima i svjetskim fonetskim kongresima retorika ne nalazi svoje mjesto, definirana kao disciplina koja se bavi javnim govorom, znanstveno, pedagoški i praktički, retorika je na zagrebačkoj fonetici zahvaljujući profesoru I. Škariću postala bitnim dijelom i posebnošću studija fonetike. Osvješćivanje uloge i moći govora u javnom životu: obrazovnom, političkom, poduzetničkom, umjetničkom; te posebnosti govora u njegovim raznim društvenim ulogama velik su izazov za fonetsku znanost, razvoj njezine metodologije te dostojna tema znanstvenog skupa.

Na skupu je prisustvovalo oko 120 sudionika, od kojih se 30 prijavilo bez izlaganja, a 90 s izlaganjem, samostalnim ili u koautorstvu. Iako je većina izlagača bila iz Hrvatske, skup je s više od 20 stranih sudionika (većinom iz Slovenije, te iz Austrije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Češke, Mađarske, Njemačke i Poljske) opravdao i dio svog naziva u kojem stoji da je to skup s međunarodnim sudjelovanjem.

Ukupno je prijavljen 71 rad, a na skupu su izložena 64 rada. Prevagnula su izlaganja s područja retorike: 33 izlaganja, dok se općim fonetskim temama bavio 31 rad, od kojih je 8 izloženo posterom. Nakon svečanog otvaranja u uvodnoj su sekciji održana tri polusatna izlaganja iz retorike. Ostala izlaganja bila su podijeljena u 12 sekcija, 6 retoričkih i 6 općih fonetskih, a odvijala su se većinom istodobno u dvije dvorane. Za usmeno izlaganje i raspravu autori su imali 15 minuta. Retoričke teme sekcija bile su: povijest i teorija govorništva, figure i stil, govornička tehnika - teorija i ilustracije, govornička izobrazba i govor u školi te dvije sekcije o umjetničkom govoru. Sekcije s općim fonetskim temama nosile su nazive: jezik - standardni i organski, jezici u kontaktu, jezici u kontaktu i standardizacija, glas, patologija te poster sekcija.

Uvodna je sekcija uključivala **tri uvodna predavanja**. J. Knappe (Tubingen, Njemačka) u izlaganju naslovljenom *Osnovna pitanja retoričke teorije* bavio se problemom odnosa suvremene retorike i srodnih joj disciplina: estetike, komunikologije, znanosti o medijima i filologije, te teoretskim pitanjima suvremene retoričke znanosti, naglašavajući da treba polaziti od antičkih temelja razvijajući se traženjem novih teorijskih koncepata i prilagođavajući se zahtjevima suvremenog doba. Z. Zupančić (Ljubljana, Slovenija) u svojoj tvrdnji *Retorika je boj* pokušao je obuhvatiti sve aspekte retoričke djelatnosti koje govornik treba osvijestiti i kultivirati: od odluke kada govoriti ili šutjeti, zašto, što, kolikom auditoriju, koliko vremena te definirajući trajno pamćenje izrečenog kao najvažniji cilj govora. Posebno je istaknuo i vlastitim gotovo glumačko-pedagoškim primjerom pokazao *kako* iskoristiti govorna oružja u bitci za pozornost slušatelja (snagu glasa, volju, želju i vjeru u govor, istinu i laž, izvornost, izgled, stil, glatkoću, razumljivost, pogled, tempo, isticanja, uznemirenost, duhovitost, jednakopravnost, pomagala te jezik, svjesno alternirajući u svom izlaganju slovenski i hrvatski). I. Skarić (Zagreb, Hrvatska) u izlaganju *Taktike u političkoj transformacijskoj strategiji* najprije je smjestio područje svog interesa odabравši jednu od devet mogućih strategija (transformacijsku) i jedno polje od četiri skupine retoričkih tvrdnji (sugeriranje odluka u užem smislu tj. političke tvrdnje) te definirao transformacijsku strategiju koja, za razliku od persuazivne, nastoji "iskovati novog čovjeka" tj. mijenjati vjerovanja, stavove, stereotipna mišljenja, potrebe i vrijednosni sustav tj. cilj joj je mijenjanje čovjekovih pokretačkih motiva i učvršćivanje ideologije. Temeljeći svoju analizu na suvremenim povijesnim zbivanjima te ističući postupnost i dugotrajnost transformacijske strategije, autor je razlučio šest faza primjerenih ovoj strategiji: 1. formiranje negativnoga vrijednosnog suda o zatečenom stanju, 2. utvrđivanje uzroka negativnoga stanja, 3. pojačavanje svijesti o problemu, 4. ukazivanje na rješenje uporabom uzročno-posljedičnih veza, 5. ukazivanje na alternative, koštanje, žrtve, ali i na optimalnost rješenja i 6. upućivanje na prvi korak (zaokružiti ime na listiću).

U drugoj sekciji o **povijesti i teoriji govorništva** skup je započeo grčko-rimskim antičkim temeljima u radovima o Platonovu i Ciceronovu djelu, te *Dijalogima o retorici* humanističkog mislioca Frane Petrića. M Beker govoreći o

Platonu i opasnostima retorike analizirao je Platonove stavove o negativnom utjecaju govorništva i pjesništva, jer se udaljavaju od istine i teže drugim ciljevima, te smatra da je Platonova skepsa bila opravdana, a pogubnost posljedica govorništva obrazlaže poviješću 20. stoljeća. D. Škiljan analizirajući *Pouke Ciceronovih "Partitiones oratoriae"* pronalazi koji je dio grčkog "velikog shematizma" Ciceron usvojio i obrazlaže zašto, koje definicije i podjele iz Ciceronova ranog djela vrijede i danas, te, budući da je djelo pisano dijaloški, autor na temelju teksta pokušava razlučiti sredstva kojima antička retorika postiže svoje učinke. S. Roić analizirala je sadržaj inauguralnih govora talijanskog filozofa i profesora retorike na prijelazu sa 17. na 18. stoljeće Giambatiste Vica te koliko u svojim govorima slijedi postavke vlastitog priručnika *Institutiones oratoriae*. N. Aleksandrov – Pogačnik postavlja pitanje disciplinarnog ili interdisciplinarnog statusa retorike u 20. stoljeću. V. Miličić u izlaganju pod nazivom *Smisao retorike* preispituje njezinu opravdanost te kao najdragocjeniju retoričku razinu ističe jamstvo individualnosti čovjeka te njezinu ulogu u promicanju načela ćudoređa i deontologije. Autor kritizira njegovanje ispravne retoričke forme te njezinu zlouporabu u političkom diskursu.

U sekciji o **figurama i stilu** M. Brdar i R. Brdrar-Szabo na temelju analize zapisa televizijskih i radijskih emisija, na korpusu koji obuhvaća pet jezika, tvrde da se dio govornih činova temelji na konceptualnim metaftonimijama tj. kombinacijama metafora i metonimija. Njihova je funkcija održavanje društvene kohezije, a odlikuje ih visok stupanj dijagramatičke ikoničnosti. Tri referata bavila su se zasebnim retoričkim figurama: D. Škara bavila se eufemizmima u suvremenoj političkoj retorici, J. Granić parafrazom kao univerzalnom retoričkom figurom, a I. Ivas prozodemima kao govornim figurama i fonostilemima. S. Vukovac podsjetila nas je na antičke temelje retorike.

U sekciji o **govorničkim tehnikama** E. Pletikos i J. Jesenković analizirale su uvodni dio govora, posebice načine zadobivanja pažnje i naklonosti slušatelja u 130 glasovitih govora objavljenih u istoimenoj knjizi te kako suvremeni mladi slušači reagiraju na 33 odabrana uvoda. B. Pavelin analizirala je koji i kakvi pokreti u usmenom izražavanju doprinose prepoznavanju govornika kao subjekta iskaza. M. Liker analizirao je funkciju ritma u govoru *Sanjam* M. L. Kinga te tvrdi da je ritam, kod Kinga prepoznat kao valni uzorak te recitatorski ritam stopa, presudni aspekt u glavnom cilju – djelovanju na publiku. I. Filipović analizirala je akustičke, vizualne i tekstualne karakteristike govora V. Gotovca *Generali, Hrvatska se ne boji*. R. Fox raspravlja kako kod slušatelja razviti kritičku svijest o pravu na sudjelovanje u javnom diskursu.

U sekciji **govornička izobrazba i govor u školi** V. Pandžić govorio je o mogućnosti primjene Kvintilijanove metodike govorničke izobrazbe u današnjem hrvatskom školstvu, a J. Lovrinčević o retorici u njemačkom školskom sustavu tj. o retoričkim vještinama koje se uče tijekom školovanja, ali ne kao zaseban i cjelovit predmet. K. Podbevšek iznijela je model pripreme govorne interpretacije literarnog teksta u nastavi književnosti koji se sastoji od triju faza: sporo i tiho

čitanje, govorni opis (transkripcija) i glasno čitanje. Lj. Kordić dala je povijesni prikaz teorijskog pristupa govornim vježbama u nastavi njemačkog kao stranog jezika, posebice analizirajući nastavnu praksu u osječkoj Velikoj gimnaziji od 1729. do 1927. godine. S. Čurković Kalebić na temelju zvučnih zapisa dijaloga sa satova engleskog jezika u hrvatskim školama analizirala je nazive i funkcije govora nastavnika. J. Markić govorila je o potrebi retoričke izobrazbe konferencijskih prevoditelja, posebice o značenju prozodije u prevođenju.

Dvije sekcije bavile su se **umjetničkim govorom**. Retoričkim postupcima u poeziji, posebice akustičkom slikom, bavila se M. Grbac analizirajući "čulni nivo" događanja poezije u kazališnom recitalu pjesama F. G. Lorce, S. Vrljić analizirao je Matoševu "Utjehu kose", a I. Buljan govorila je o vezi poezije s glazbom. Retoričkom analizom proznih tekstova bavile su se V. Deželjin u referatu o pokazateljima ilokucijske snage u dijalozima pripovjedaka dvaju tršćanskih pisaca i J. Vojvodić koja je analizirala govor, elemente trača i gestikulacijsku karakterizaciju likova u Gogoljevim ranim pripovjetkama. J. Jesenković analizirala je strukturu, značenje i stilsku pripadnost frazema u Vučetićevoj zbirci "Libro Dubaja Marusa". O retoričkoj figuri kao korelaciji govorio je B. Tošović, dok je B. Vuletić iznio tezu da je metonimija, definirana kao veza po bliskosti unutar pjesničkog teksta, osnovna pjesnička figura koja je za poeziju specifičnija od metafore, te je govorio o glasovnim i govornim figurama kao vrstama metonimije. K. Pranjić analizirao je stilistički postupak "ograđivanja" u Andrićevoj prozi i u juridičkoj publicistici V. Primorca. I. Runtić govorio je o hodanju kao retoričkoj poezi u suvremenoj austrijskoj prozi, a P. Tekavčić analizirao je retoričke postupke u prozi Ž. Čorak: retorička pitanja, figure, čestice i dr. Z. Zupančić i A. A. Zupančić retorička su izlaganja, a to je ujedno bilo i posljednje izlaganje na skupu, završili dramskim dijalogom, sukobom govornika i glumca koji analiziraju svoje sličnosti i razlike.

Drugog dana skupa održan je **okrugli stol** pod nazivom "**Govorništvo u školi**" u kojem su osim sudionika skupa sudjelovali i djelatnici Zavoda za unapređenje školstva Ministarstva prosvjete i športa RH te predstavnici profesora i učenika nekih zagrebačkih srednjih škola. Težišta i zaključci rasprave bila su definiranje govorništva kao izbornog predmeta u srednjim školama te osposobljenost diplomiranih fonetičara i profesora fonetike za izvođenje nastave iz govorništva.

Opće fonetske teme grupirane su u šest sekcija usmenih izlaganja i jednu sekciju izlaganja posterom. U sekciji **Jezik, standardni i organski** G. Varošaneć-Škarić i Đ. Škavić ispitala su neutralizaciju kratkouzlaznog i kratkosilaznog naglasaka istražujući razliku poželjnosti te slušno prepoznavanje realizacije tih dvaju naglasaka u govoru vrsnog govornika – spikera i zaključile da nema statistički značajne razlike u poželjnosti brzoga i sporoga naglasaka kod nekih čestih riječi, nekih glagolskih oblika te riječi na -izam. Utjecaj ortoepskih vježbi na prepoznavanje naglasaka istražila je D. Smajić i zaključila da studenti osječke Visoke učiteljske škole koji imaju ortoepske vježbe bolje prepoznaju suprasegmentalne karakteristike riječi od studenata biologije i kemije. Dva

referata bavila su se kajkavskim narječjem. S. Hranjec govorio je o narječju kao "mostu" prema standardnom govoru i potrebi afirmiranja govornog izražavanja na kajkavskom narječju u obveznoj nastavi. O opravdanosti fonetsko-fonološke transkripcije u kajkavskom suvremenom pjesništvu govorio je A. Jembrih. V. Nikčević utvrdio je sinkronijsku i dijakronijsku (tipološku i strukturalnu) povezanost govora crnogorskog jezika i konavoskog / dubrovačkog govora hrvatskog jezika.

U sekciji pod nazivom **jezici u kontaktu** o pogreškama hrvatskih govornika u učenju francuskih glasnika govorila je N. Desnica-Žerjavić te utvrdila da se u prvoj fazi učenja bolje usvajaju glasnici koji sadrže razlikovna obilježja nepoznata materinskom jeziku. I. Sawicka istraživala je sandhi veze u kontekstima koje stvara glasnik [v] te skupovi sa sonantima u tzv. slogovima s dva vrha te zaključila da pravila sandhija u poljskom spadaju u jezični kod, dok u makedonskom ostaju na fonetskoj razini. M. Popović i R. Trostinska istraživali su periferne foneme u ruskom, ukrajinskom i hrvatskom jeziku tj. glasnike koji se pojavljuju u riječima stranog podrijetla, nisu u popisu fonema jezika, ali ih govornici ne doživljavaju kao strane jer ih dobro "čuju" i lako izgovaraju. M. Ljubičić govorila je o fonološkoj adaptaciji fonema /y/ pri preuzimanju riječi iz njemačkog i francuskog jezika u hrvatski i talijanski fonološki sustav. A. Leburic i M. Nigeović bavile su se sociolingvističkim istraživanjima dijalekata u hrvatsko-talijanskim interakcijskim procesima istražujući učestalost uporabe određenih dijalektalnih leksema u trogirskom čakavskom govoru u Hrvatskoj i govoru Conegliana u Italiji.

Još se jedna sekcija bavila problematikom **jezika u kontaktu i standardizacijom**. K. Jurančić Petek istraživala je utjecaj američkog engleskog kod Slovenaca na planu ortografske i dijalektalne interferencije te ostale pogreške u govoru. H. Tivadar i R. Šuštaršič govorili su o problemima standardizacije slovenskog jezika i govora: o izgovoru suglasnika [v], izgovoru glasnika [l] pred konsonantom ili pauzom, o izgovoru bezvučnih suglasnika te o izgovoru poluotvorenih (e) i poluzatvorenih (o) vokala. M. Nikčević govorio je o fonemskoj vrijednosti i porijeklu glasnika *ś*, *ź* i *ż* u crnogorskom jeziku i u konavoskom / dubrovačkom govoru hrvatskog jezika. I. Bauer i J. Zajec analizirali su uporabu engleskih tuđica iz računalnog nazivlja u govoru djelatnika Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, stručnjaka bibliotečnih i informacijskih znanosti s obzirom na vrstu riječi te fonološku, tvorbenu, morfološku i semantičku razinu adaptacije tih tuđica.

U sekciji pod nazivom **glas** S. Komar govorila je o komunikacijskim funkcijama triju glasovnih registara u slovenskom jeziku na primjeru analize intervjua, B. Starc o vokalno tehničkim pojmovima intenzitet, dinamostezija, registar i appoggio kao bitnim sastavnicama fonacije tj. impostacije glasa, a D. Horga, S. Štajner-Katušić i K. Vrban Zrinski o utjecaju medicinskih parametara na procjenu auditivnih, socijalnih i intelektualnih osobina govornika s polipom glasiljki prije i nakon operacije.

U sekciji koja se bavila **patologijom govora** D. Frankol govorila je o usvajanju stranog jezika kod slušno oštećenih osoba, Lj. Radovančić o govoru težih duševnih bolesnika, V. Akrap Kotevski o utjecaju bio-meteoroloških faktora na govor osoba s afazijom, K. Pavičić Dokoza i D. Hercigonja Salamoni o fonacijskim efektima i koartikulaciji kod sindroma brzopletosti. J. Ivičević-Desnica, M. Hunski, D. Horga i I. Škarić istraživali su prepoznavanje artikulacijskog statusa govornika s ortodontskim poremećajima na temelju video snimke pokreta usana prilikom artikulacije. V. Crnković govorila je o specifičnostima rehabilitacije pacijenata s umjetnom pužnicom u školskom odjelu Poliklinike SUVAG.

U sekciji **izlaganja posterom** J. Bakran i V. Erdeljac iznijeli su rezultate istraživanja temeljnih intonacijskih oblika pomoću sintetiziranih stimulusa te zaključili da se perceptivne kategorije ne poklapaju sa stvarnim oblicima varijacije frekvencije osnovnog tona. Četiri rada prikazala su rezultate istraživanja rehabilitacije slušanja i govora: V. Kramarić, B. Šindija, Z. Sabljari i B. Esser prikazali su slušanje zvukova i suprasegmentalnih elemenata govora djece s umjetnom pužnicom tri mjeseca nakon prve prilagodbe procesora govora, I. Jurjević Grkinić kao prilog ujednačavanja i standardiziranja instrumenta za ocjenjivanje govora u rehabilitaciji pacijenata oštećena sluha dala je prijedlog ljestvice za procjenu slušanja i govora, V. Reljić analizirala je koliko manjkavosti u intonaciji, ritmu, tempu, boji glasa, artikulaciji i gramatičnosti utječu na razumljivost govora djece oštećena sluha, a S. P. Mihaljević ispitala je neke karakteristike govora djece s disfazijom. Dva referata bavila su se analizom glasa. A. Bonetti i N. Bolfan-Stošić analizirale su glasove djece u različitim odgojnim skupinama te zaključile da djeca koja ne pohađaju predškolske programe imaju bolju kvalitetu glasa od djece iz vrtića i predškolskih igraonica. L. Bonetti, N. Bolfan-Stošić i M. Heđever ispitali su karakteristike nastavnčkih glasova s obzirom na duljinu predavačkog staža te podkategoriju pušači-nepušači. M. Martinović ispitala je razliku u stupnju lateralizacije u obradi fonetskih, morfoloških i sintaktičkih govornih funkcija.

Za visoku znanstvenu i organizacijsku razinu ovog skupa najzaslužniji su organizatori: I. Škarić, predsjednik Programskog odbora te I. Ivas, predsjednik Organizacijskog odbora skupa. Za održavanje ovog skupa zahvaliti treba prije svega i Ministarstvu znanosti i tehnologije Republike Hrvatske koje je omogućilo održavanje skupa davši mu novčanu potporu, pokrovitelju skupa Rektor Sveučilišta u Zagrebu B. Jerenu te Dekanu Filozofskog fakulteta N. Budaku na prihvaćanju domaćinske uloge. Na koncepciji i organizaciji skupa treba zahvaliti članovima Programskog i Organizacijskog odbora, a na pomoći u tehničkoj pripremi i odvijanju skupa studenticama i studentima 2., 3. i 4. godine fonetike.

Svečanosti otvorenja skupa doprinjeo je Branko Starc, koji je za ovu prigodu skladao kompoziciju pod nazivom *IPhonia*, a pod njegovim ju je ravnanjem na otvorenju izveo vokalni ansambl *Grič*. Osim u stručnim i znanstvenim raspravama sudionici su se družili i drugog dana skupa na domijenku u prostorijama HFD-a u Društvu sveučilišnih nastavnika, uz koncert

klasične glazbe, koji su izveli studenti fonetike, ujedno i studenti Glazbene akademije u Zagrebu. Skup je pratila i prigodna prodajna izložba znanstvenih časopisa i knjiga s područja fonetike i retorike. Osim okrepljenja, u stankama je bila organizirana i prezentacija Govorničke škole. Skup je bio dobro popraćen i u elektroničkim medijima: u tri televizijske emisije, dvije radijske te u novinama.

Teme i raspored izlaganja kao i nazivi referata s prošlih skupova mogu se pronaći i na web stranicama skupa www.ffzg.hr/fonet/ig. Svi sažetci prijavljenih radova objavljeni su u *Zborniku sažetaka* na hrvatskom i engleskom jeziku. Radovi će nakon recenzentske procedure biti objavljeni u tematskom zborniku o govorništvu, u časopisu *Govor* i u časopisu *Strani jezici*.